

Prohászka Ottokár Szentbeszéd 1892. aug. 20-án Buda Várában

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

PROHÁSZKA OTTOKÁR

ESZTERGOMI SZEMINÁRIUMI LELKÉSZ

SZENT BESZÉDE,

MELYET

1892. augusztus 20-án

SZENT ISTVÁN NAPJÁN

TARTOTT

BUDA VÁRÁBAN.

ESZTERGOM, 1892.

NYOMATOTT BUZÁROVITS GUSZTÁVNÁL.

Impresszum

Prohászka Ottokár
(esztergomi szemináriumi lelkész)
Szentbeszéde, melyet
1892. augusztus 20-án
Szent István napján tartott
Buda Várában

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című kiadvány elektronikus változata. A kiadvány 1892-ben jelent meg Esztergomban, Buzárovits Gusztáv kiadásában.

A kiadványt Kreschka Károly vitte számítógépbe.

Tartalomjegyzék

Impresszum.....	2
Tartalomjegyzék.....	3
Szentbeszéd.....	4

Szentbeszéd

Keresztény hívek!

A magyar nép nemzeti ünnepe *keresztény* ünnep; ünneplésünk hőse az Istennek Szentje, kinek trónja az oltár, – koronája a szentség aureolája s kit midőn ünnepelni akarunk, leborulva imádkozunk. Főnséges ünneplés k. h.! A magyarság nagy múltját és dicső emlékeit akarjuk ünnepelni s örömünk imává magasztosul, – lelkesülni kívánunk főnséges példákon s lelkesülésünk Istentiszteletté fokozódik, – keressük első szent királyunk sírját s az örök, élő Isten oltárához vezetnek: mintha nemzet és egyház közt, – magyar korona és aureola közt, – trón és oltár közt, – nemzeti lelkesülés és Istentisztelet közt különbség nem volna, vagy inkább mintha e két elem egymásba folyva hatalmas egységben, István királyban kivirágoznék. S valóban úgy is van! mert Szent István világtörténeti alakjának és műveinek lelke a kereszténység szelleme, az a Szentlélek, aki a kereszténység templomaiban és oltárai körül leng s templom- és oltárnál főnségesebben testet ölt szentjeiben. István király is e szellem megtestesülése; mert benne a keresztény gondolat létté változott s érvényre juttatta elveit, törvényeit, vágyait; ez a szellem veté meg István kezeivel a keresztény királyság alapjait, mely Isten kegyelméből s nem a népszámlálás sémáiból veszi erejét, – e szellemben építé fel István azt a trónt s szerezte meg azt a koronát, mely a nyugati keresztény népcsaládban helyet, tekintélyt, jövőt biztosított a magyarnak s végül ez a győzelmes szellem István erényeiben önmagát koronázta meg a szentség sugárfényével, úgy hogy azóta I. István király a kereszténység Szent Istvánja, koronája szent korona, jobbja, mely kardot forgatott s országhormányt kezelt az Isten csodáinak eszköze ... Valamint tehát István szelleme a Szentlélek: úgy műveit is, a magyar királyságot, trónt és koronát, a magyar kultúrát, létet és hazát méltón és igazán csak a templomban, csak az oltárnál, csak imádkozva ünnepelhetjük.

Azonban k. h. nem áll-e idegenen köztünk a vallásos szellem ez ihletett alakja, kibem gondolat, vágy, élet és érzelm merő, mélységes hit? értjük-e mi azt az embert, a XI. század szentjét, ki országunkat, királyságunkat alapította, koronánkat szerezte s megszentelte, ki Európa színpadára állított minket? nem vagyunk-e hajlandók oltára fölé írni, „ignoto Deo”? ki bár csont a mi csontunkból és vér a mi vérünkéből, de szellemét, lelkét mintha föl nem foghatnók, oly idegenszerűnek látszik, – nyelvét mintha nem értenők, oly ósdiasan hangzik. Azért én e szentbeszédemben *Szent István szellemét, mely a hit, a kereszténység szelleme, akarom az ő dicsőségére jellemezni.*

Van az emberi szívben egy törekvés a végtelenbe az örökkévalóba ... Ezt a mély, vallási ösztönt, mely az értelmes lét örvényeiből végigzúgó fenékhullámként kíséri az emberiség történelmét, az Isten Fia, az Úr Jézus elégítette ki, midőn megerősíti s megvalósítja a régi szentírás szavát: *dii estis et filii Excelsi omnes!* Krisztusban lép föl összpontosulva minden harc és törekvés az Istenbe ... a legfőbb szellemi forradalom a lelkek fölszabadítására, s ez a szabadság az a csodálatos kereszténység egyházával, királyságaival, énekeivel, művészetével, társadalmával, könyörületességével, gót dómjaival s kereszties hadaival, mely tetőpontra emelkedett a XI., XII., XIII. században. István király a XI. századbeli kereszténység megtestesülése: ez a kereszténység pedig oly mély és bensőséges, oly erős és elszánt volt, hogy Szent István korában az egész világot, az észet s a szívet, a társadalmat és civilizációt mozgatta, – az élet problémáit megoldotta, – a szegénységet és szenvedést királyi polcra emelte, – az emberiség szívét, lelkét és lelkiismeretét egészségessé tette s a birtok és személyes szabadság számtalan veszélyeiben is megnyugasztalta. A népek boldog, teologikus korukat élték, Istent keresték s az élet nyomorában, melytől csak úgy nem voltak szabadok a középkorban, mint most, – a hit vezetése alatt meglelték.

A mi társadalmunk más csillagzatok alatt él; a régi eszmék halványak, a régi valóságok s maga ez a legnagyobb történelmi valóság, a kereszténység mintha vonzerejüket s hatályukat elvesztették volna. Ki értené meg közülünk a XI. század vezérgondolatait? Ki értené k. h. midőn a Karst hegység kopár, törmelékes, napsugártól izzó völgyeiben áll, hol gyöngye vízcsermelyek kígyóznak fáradtan, hogy e sekély vízerecskék hajdan hatalmas folyamok voltak, melyek az argonauták mesés hajóit emelhették? Úgy vagyunk a keresztény hit szellemével; ez hatalom volt, mely hajdan világokat mozgatott s emelt s most a szív benső világába zárkózva várja újra föltámadását. E hatalom megtestesülései voltak a középkori szentek: Szent IX. Lajos francia király, Szent Erzsébet, a középkori könyörületes szeretet gyöngye, Kunigunda, Margit magyar királyleányok, Hedvig, Ágnes, portugáliai Erzsébet szent rokonai koszorújában, – Szent László, a középkori lovagi szellem magyar kiadása s a keresztény nyugati népek szent pátriárkái közt, – kik papok, harcosok, királyok és vértanúk voltak, a kultúra e szent pátriárkák közt mondom, Szent István, ki nemcsak koronát szerez, de fénysugarat is rá, mely a koronát szentté tegye. Ez alakok mind radikális, elszánt jellemek, a szellem őseréjével rendelkező lelkek voltak, kik miután önmaguk elteltek kereszténységgel, a keresztény szellemet mindenfelé kisugározták. Oly alakok, kiknek hite s buzgalma oly mély volt, hogy népek számára nyílt meg belőlük az újjászületés árama. Ezek azok a radikális emberek, kiket Renan az újkor szociáldemokratáihoz mert hasonlítani; kik társadalmakat változtatnak át, kik nem nézik azt, ami van, csak azt, ami nincs! De ami kívül nincs, az már megvolt bennük! Bennük a hit egy világot teremtett, mely gyengéddé s alázatossá tette lelküket, mint a gyermekét, – erőssé és kitartóvá, mint a hódítók ambícióját. A végtelennel szemben oly gyermekdedek voltak, – a véggel szemben oly merevek és következetesek. Ismeritek-e, kiált fel Monin, – ismeritek-e a szenteket? ezeket a gyermekeket, – oly naivok, – ezeket a hősokeket, – oly bátrak és áldozatkészek? ismeritek-e az Isten fiainak epikus nemzedékét, melyben egyesül a csodálatos a gyengéddel, a fönséges az egyszerűvel? Ezek a szentek! István első magyar király is oly gyengéd volt, hogy szíve legfönségesebb szerelme a Szent Szüzre irányult, kinek templomokat épített lelkesülésében s kinek a magyar koronát is felajánlá, mielőtt 1038-ban Nagyboldogasszony napján nászútjára, az örök menyegzőre tért volna, – oly erős és egyoldalú, hogy miután az örökkévalóság gondolataival eltelt, e gondolatoknak élt, e gondolatok szerint mérte s intézte ügyeit, – e gondolatokért ment harcba, – e gondolatok vonzalmában töltött imádkozva éjt, napot, böjtölt, járt mezítláb s csókolta a szegények kezeit.

A modern ember undorodva fordul el e koldusos királyoktól, kik porba, rongyba vágyódnak, azt gondolja, hogy végigcsörtetve diadalszekéren a Caracallák s Domitiánok dölyfével nagyobb dicsőséget s boldogságot szereztek volna, mint a szív alázatában; azt gondolja, hogy az Evangélium alacsonysága, a gyöngye, érzélgős lemondás, a büntől undorodó ájuldozás helyett, melyben a keresztény királyok vesztegelni látszanak, inkább az önmagán segítő emberiség élére állhatták volna: de a gondolkozó bámulja lelkük mélységét s e mélységben az emberi szív legáldásosabb s legtevékenyebb hatalmait. Mert ki tehet így? Csak az, kinek szíve csordultig tele van bensőséges meggyőződéssel s meleg lelkesüléssel? Ki tehet így? Csak az, ki előtt legnagyobb valóság a hit, – kinek a világ csak rejtély, csak kép, melyből a hit által kiolvassa az örök igazságot, – csak az, ki apostola lesz a szent szegénységnek a szív gazdasága miatt, – szeretője a kinnak a belső élvezet miatt, – ki a gyengeséget Krisztusért hatalomnak nézi, kitüntetésnek a gyalázatot, – ki a könnyeket mosolyért váltja be s a szegények imáját aranyon veszi meg, – ki a világot nem tagadja, de sötéttségét megvilágítja, tudományát kiegészíti, az emberi létnek a végtelenséget megnyitja, – ki az embert önmagában isteníti. E szellemmel volt telve István szíve; előtte a hit minden gondolata szent volt, mint az oltár, – minden jó föltét készítő, mint az örök boldogság vágya. – Mondjátok, hogy ez képzelgés ...! mi lesz akkor a valóság? Léteznek-e nagyobb valóságok, mint a középkor szentjei, azzal a csodálatos hatással, azzal a mindent felölelő

tevékenységgel, azzal a világot hajlító s mozgató hatalommal? A szellem ereje, az a legfőbb erő, a törekvés a végtelenbe, a vágy az Istenbe, melynek alapja az emberi természet titokzatos ösztöne s mely a keresztény kinyilatkoztatásban nyer legtökéletesebb alakot; ugyanez az erő mint tévely mohamedán vak düh, mely a kalifák fanatizált hordáit tüzelte, – buddhista önsanyargatás, mely a bramint a „semmisségbe” kibőjtölte, – zoroasteri merevség, mely az érzelmet zord mechanizmussá alacsonyította, ... mint igazság pedig kereszténység, kereszténység egész a szentségig. Ilyen István, eltelve a hit ragyogó eszméivel, kibén az igazság szenvedéllyé vált, – a buzgalom áldozatba, szeretetbe törő lelkesüléssé. Ha aztán embert nem néz, aki Istent látja, ne csodálkozzunk, ha kislelkű formalításokba szorított gondolataink szerint nem igazodik Istenért hevülő lelke, – ha királyi palástját leveti s álruhát ölt, hogy a szegényeknek szolgáljon, – ha mezítláb járja be nagypénteken a templomokat s a nép közé vegyül mint ki szereti s keresi lelke üdvét; ne botránkozzunk, hanem inkább sajnálkozzunk szegénységünkön s lelkünk gyöngeségén.

István király a hitben ily elszánt, ily telt, ily óriás lélek volt; azonban nemcsak erős, gyengéd is volt!

A középkori kereszténységet durvának mondták, erkölceit szigorúaknak és kegyetleneknek. A külsőt illetőleg eltalálták, de a belsőre nézve nagyot hibáztak: nincs gyengédebb vallásosság, mint a középkor kereszténysége. A kereszténység ugyanis merő részvétel: részvétel az Istenből, ki szeretetből részt ad nekünk önmagából a teremtésben, s gyermekeivé fogad a kegyelemben; – részvétel Krisztusból, szelleméből, érdemeiből, szenvedéséből s keresztjének gyalázatából: részvétel a szegénynek nyomorából s könnyeiből, hogy végre részt vegyen magának Krisztus mennyországából. Ebben a kereszténységben minden ember Istennel szemben szegény és gyöngé, tehetetlen s a kegyelem tejével táplálkozik; a kereszténység a lelki szegények vallása, azon embereké, kik fölértették, hogy a végtelennel szemben senki sem gazdag, mindnyájan koldusok vagyunk. Nemcsak koldusok, de bűnösök is, kiknek egy reményük van: a kegyelem; egy útjuk: a könyörgés, az ima. Nézzetek már most bele a középkor szentjeinek lelkébe, hol ez érzelmek honolnak, hol a részvét, a kegyelemkeresés s a könyörület lakozik. Mindenik közülök, István úgy, mint Erzsébet, László úgy, mint Margit, leborul a kereszthez s azt dadogja: értem, értem szenved, sír, szomorkodik Krisztus, értem szegényért, – általa, belőle vagyok, oh, hogyne forna hozzá lelkem. Ez az „értem” lett a középkori szentek vallásosságának forrása; – örökös szegénységük szemben állt a könyörülő Isten véres kegyelmével s ebből támadt az a gyengéd részvét a szenvedő Krisztus iránt. Ezek az emberek gyengédek lettek a kereszt tövében, mint a gyermekek; – tudtak sírni, mint a veronai síkon az a 20,000 ember, kik vicenzai János beszédét hallgatták, s egymás nyakába borulva kibékültek. – Gyengédségükben mezítláb jártak Krisztus iránt való szeretetből s Krisztus szenvedésének tiszteletétől nem tudtak hová lenni; királyok letették koronájukat s a templom kövezetére borultak, mint Szent Erzsébet, IX. Szent Lajos, ki mezítláb sietett Párizs szemeláttára a Krisztus töviskoronáját vivő körmenet felé, s mint ezek, úgy tett István is, kincseit pazarolta a zarándokok szolgálatára s midőn maga nem mehetett a Szentföldre, vágyait, szívét küldte el velük. Nem bőkezűségét, nem alamizsnáit kell csodálni, hanem szellemét, Krisztus iránt való részvétét.

Az a harcias középkor szeretett sírni; sírni énekeiben, sírni gót dómjaiban; azoknak a hősöknek, kik embert egy csapással kettészelték, megrepedt a szívük Jeruzsálem láttára. Érzelem nélkül sírni nem lehet; csak akiben nagy vágy s nagy szeretet él, az tud fájlalni, sírni és bánkódni. Csak aki szereti lelkét, az sirathatja meg; aki a szív szenvedélyességével kívánja az örök jót s el akarja kerülni az örök kárhozatot, az tudja könnyeivel lemosni bűneit s eloltani velük a pokol tüzet. A X. és XI. században különösen sokat sírtak, ezek voltak a penitenciának századai; István király korában várták a világ végét s a kereszténység nagy testén végigvonaglott az önsanyargatás nagy vágya: meghalni a világnak, hogy Krisztusnak éljenek. István király a kereszténység ez ünnepélyes hangulatában ült a királyi trónon; –

koronája folyton emlékeztette őt Krisztus töviskoszorújára, – kormánypalcája pedig arra a győzelmes fára, mely a menny kapuit megnyitja. A keresztény nyugaton lüktető gondolatok elvetődtek István országába is s az ifjú kereszténység ezekbe nőtt bele.

Oh mélységes áram, ki tudna jellemezni?! Emlékeid még most is állnak, mint a jégkorszak vándorszikláit a síkon, melyek a hajdani jégárak határait jelzik. Íme a Notre Dame Párizsban penitenciából épült; – azok a hatalmas monostorok, apátságok, – azok a kőhidak a Visztulán, Elbán, Szajján, Moldván penitenciából épültek; az emberek lerovandók bűneiket, belevésték a gót dómok pilléreibe, ágaiba, rózsáiba, oltáraiba bánatukat; könnyeikkel nedvesítették a köszörűköveket, hogy vésőik csorbáit eltüntessék; – verejtékükkel oltották a meszet; – azok a nagy kórházak faragott kövekből a penitencia hatalma alatt emelkedtek. S azután megindult a penitencia végső, nagy menete a kereszties hadakban; az a nagy búcsújárás, melynek amiensi Péter és clairvauxi Bernát vitték keresztjeit, nyomukban járt egy fegyveres bűnbánó hadsereg... hogy küzdjön s meghaljon penitenciában. Búcsúba vért ontani... hol láttátok azt?! S nem egy... de százezren tették! A kereszties hadak a középkor legnagyobb processziói, leghatalmasabb rugójuk pedig a penitencia volt ... penitencia a halálba! Oh azok az emberek hittek, s bánták bűneiket, kik ily vezeklést tartottak!

S István király e gyengéd, bánkódó, engesztelő kor gyermeke volt. Nézzétek, hogy szomjúhozza a megaláztatást; titkon éjjel jár körül, végzi az irgalmasság gyakorlatait, félreismertette pedig s gyalázzal borítva mennyei öröm tölti el szívét; ezt Krisztusért türi; ez merőben Istené, mert mindenben van része az önszeretnek, csak a szenvedésben nincs. Kezeit csókolta becsmérlőinek s mély tiszteletből a szent szegénység iránt a koldusoknak. Ez a csókja forró volt s nemesebb a legédesebb szerelem csókjainál, mert Krisztus szeretetéből virágzott ki. Szent testvériségben simul a szegény szerzetesekhez, jól érzi magát a durva barátságok közt s valamint a középkor legnagyobb lovagja, királya és szentje IX. Lajos, távol Afrikában haldokolva, szülőföldje szent pásztorleányának, Genovénak ajánlja lelkét: úgy ez a fegyverforgató, koronát szerző, trónt és törvényt alkotó István a szegények imáiba ajánlja magát, kiket ápol és eltart.

A modern ember, ismétlem, elfordul e koldusos királyoktól, véteni látszanak előtte királyi méltóságuk ellen. De mi a látszat a világtörténelem, – e világítélet – impozáns tanúságával szemben? mit nyom ez ellen a modern kor gyermekének ideges berzenkedése? Pedig a történelem arról az alázatos Istvánról azt is tanítja, hogy aki hamuban tudott ülni, tudott az a trónon s a harci ménen is ülni.

A keresztény gondolat nagyszerű egységbe tudta önteni a mezítláb járó, könnyező szentet s a tette és harcra termett királyt és harcost. A középkor szentjei sokoldalú jellemek; bámulat fog el e középkori alakok nagyságán, – lelkük teltségén, – buzgalmuk hevén, világnézetük felhőtlen tisztaságán, s valamint az, ki a gót dómokat a hit egyszerűségéből kikelni látta, fölkiáltott: „honnan van az, hogy oly alázatos szívekben oly büszke génusz él”: úgy mi is István király alázatos kereszténységének s hazát és törvényt alkotó erélyének láttára fölkiálthatunk: „honnan van az, hogy ezekben a könnyező, alázatos lelkekben oly erőteljes, nagyratörő génusz él?”

István király génusza bármily alázatos szíve bensőségében, oly bátor, kitartó, erős kezű volt országos hivatásában.

Az alázatos István lett a magyar kultúrának patriarchája. Az alázatos, síró, bánkódó szentek hitéből és szeretetéből sarjadzott a nyugati civilizáció. A nyugati civilizáció egészen keresztény mű; az arabs kultúra nem az, – a hindu kultúra nem az, – a kínai kultúra nem az, – de az európai egészen keresztény, egészen a hitből való. A hit hódító szelleme diktálta nekik a X. parancsolatot s nyomta kezükbe az ekeszarvát; e hódító szellem úttörői, hősei és apostolai pedig a szentek. Ez a hódító, művelő és társító szellem megnyilatkozott Istvánban. Kereszténysége sokkal erőteljesebb volt, semhogy magán életével beérje s családi szentélyébe zárkozzék, – hite sokkal ragyogóbb volt, semhogy a király koronáját be ne

aranyozta s kormánypalcáját nem abból a fából vágta volna, mely az Úr „erejének vesszeje.” A XI. század kereszténysége nem volt oly gyáva, hogy keresztény népek kormányában a materializmust megtúrta volna, hanem saját elveit akarta megvalósítani a trónon úgy, mint a családban, a műhelyben úgy, mint a harci ménen s a világ színterére léptette azokat az egész keresztényeket, kik meg vannak győződve arról, hogy ha Krisztus az igazság, neki kell hódolnia nemcsak Szent Péter hajójának, hanem az országok kormányrúdjainak is, s neki kell áldozatokat bemutatni nemcsak a templom, hanem a haza sokat emlegetett oltárain is. István király kormányrúdjá a kereszt volt. A középkori kereszténységben a királlyá való fölkenés mintha csak valami VIII-ik szentség volna – a királyoknak isteni, apostoli missziót adott, s azért Habsburg Rudolf, midőn koronáztatásánál sietősen keresték a császári jogart s meg nem találták, az oltárhoz lépett, levette a keresztet, mondván: „itt az én jogarom, másra nem tartok igényt.” Így volt ez Istvánban; a legmagasabb eszme, a kereszt volt uralmának legfőbb jogcíme s hatalmának szentesítése. Isten kegyelméből királlyá rendeltetve, a keresztény szellem fölmentje lett a trónon, fölmentje annak a papi királyságnak, mely a szentírás királyi papságával kezet fogva intézte a népek sorsát.

S amily keresztény király, oly keresztény harcos és hős volt Szent István. Nincs eszme, mely oly hősokeket állított volna a küzdőterre, mint a kereszténység. Kicsordulnak az ember könnyei, ha a keresztény hősokeket életét olvassa. Csatáikban, küzdelmeikben egy gondolat vezeti őket, Krisztus szeretete, ki bátorságukat az Isten ellenségei ellen vezeti harcba, s a lovag karddal, a papság az igével s a hét szentséggel harcol a pogányság ellen s a keresztény lovagok kardjában az Isten ereje működik. E kardra áldást az Istentől kértek, s élt s biztos csapást fegyvereiknek böjtben és imában kerestek. Montforti Simonnal rohantak egyenlőtlen harcokba, ha mondhatták vele „az egész egyház imádkozik értem, nem hátrálhatok.” Kereszténységtől ihletett hősokeket és harcosokat állítottak föl sáncokat a barbárság előnyomulása ellen; a középkori csaták az eretnesség, pogányság, a török s a mórok ellen egyaránt a kultúra s a kereszténység ünnepei, keresztény hősokeket vérevel pirosra festvék a történelem nagy naptáiraiban. A magyar történelemnek is vannak csatái, melyek mint Martel Károly és castiliai Alfonz „las navas de Tolosa” véres napjai „a kereszt diadalmának” ünnepei lőnek s e véres ünnepeket István kezdi meg Kupa ellen való harcaiban. A keresztény hősiesség alázatával és bátorságával küzd István a lázadó pogányság ellen; imádkozik s böjtöl a csata előtt, utána pedig Szent Márton tiszteletére emel monostort, mely az alázatos győzőnek örök Te Deum-a legyen. De nemcsak hogy az Istennel szemben voltak ez erőskarú győzők alázatosak; az istenszeretettel egyesítették a leggyengédebb szeretetet népük iránt, castiliai Szent Ferdinánddal István is elmondotta: „jobban félek egy szegény asszony átkától, mint a mórok hadától.” Erényeik példájával törték meg az állati embert. Keresztekkel, tömjénfüsttel, olajfaágakkal járták be az országot s a népek meghajoltak e csodálatos közvetítők előtt, kezdték szeretni Istenért a rögöt, s a román és gót templomok tövében épült fel a keresztény társadalom ...! Miért? Mert apostolok építették, kik az eszméért, a hitért való izzásban, mint valami villanyfolyamban hevültek, égtek, éltek és meghaltak.

Magyar kereszténység, ez a te apostoli királyod s szented, hősoke, papod ... Szent István, a hitből kinőtt óriás! Így áll a magyar kultúra élén, mint népének szent pátriárkája, ki nemcsak a koronát, hanem az ekét, a fűrészt és kalapácsot belevonja szentségének túlvilági fényébe! Így áll előttünk kettős koronával, „Magyarországnak” ... s „Krisztus országának” dicskoszorújával, s e kettős királyságában lett csak igazán királyunk, – királyunk, kin necsak a test és vér ideiglenes hevüléssel, hanem kin a halhatatlanságba törő lelkek függjenek. Királyunk, ki vezérünk egyszersmind az Istenhez ... oh ez a valódi király, király és pap, – hős és apostol ... egyszóval szent, kit az Isten adott nekünk, mondván: ecce ego mittam Angelum meum ante faciem tuam ... íme angyalomat küldöm neked, ki vezessen téged.

Fogékony-e korunk a keresztény eszme e megtestesülése iránt? Ha a divatot nézzük, aligha: mert ha látja is nagyságát s izleli műveit: nem ismeri szellemét. Az erős, világalkotó

és mozgató hit ismeretlen hatalom s csak kiválasztott lelkekbe zárkózva várja föltámadását! A keresztény népek elbódulva a frázisok csattanásaitól, föllázadtak édes anyjuk, a kereszténység ellen, mely bölcsőjüket ringatta s idegen, keleti elemek s hajótörést szenvedett bölcsészek járszalagán a gondatlanság és szellemi szegénység gyermekségébe süllyedtek vissza. Hitükkel, szívük, lelkük s lelkiismeretük is beteg lett s egy „benső ellentmondásban” szenvedő tudomány csontvázáért odaadták a lelket, hiúságos teóriákért az életerős erkölcsiséget, – s az élet kínzó materializmusáért a szenvedésben is boldog megnyugvó lelket.

S miután ily koldusok lettek, küzdenek tovább a hit mennyei hatalma ellen; de küzdenek nyomorúságosan, mert ezt is divatból teszik s lelkük ellentmond nekik. E küzdelem hóbort és hazaárulás! Vagy mit csináljunk ez alakokkal, milyen István, László, Erzsébet, ha ez óriás lelkek termő talaját, ha az Árpádházi királyok erényességeinek, bensőségének, legmagyarabb jellemének édes anyját, a kereszténységet elvetjük? Vagy ha már a régi korok nagysága nem ébresztheti fel törpeségünk öntudatát: mit akarunk önmagunkkal, e hullámzó, zajgó emberi szívekkel, ha kioltjuk eszményeiket, milyeneket a hit ereje állított Istvánban a magyar nemzet elé? mit csinálunk azokkal a legmélyebb s legeszményibb tendenciákkal, melyek a szentekben őserővel megnyilatkoztak, de bennünk is jelentkeznek? Hiszen bennünk is megvan a vágy az Istenhez, bár öntudata csak dereng; mi is benne élünk, bár nem tudunk benne elmerülni. Mivel akarjátok pótolni a hitet, mikor fejetek és lábaitok alatt az ismeretlen valóság örvényei nyílnak?! azzal-e, hogy sárgömbötökön futkosva tagadjátok azt, ami örök és végtelen! mikor ez az örök és végtelen bennetek is él s megnyilatkozik vágyaitok, sőt ösztöneitek alakjában, megnyilatkozik fürkésző, a végtelent fölismerő eszetek alakjában, amely vágnak, ösztönnek és észnek örök békét és kielégítést az Úr Jézus adott a kereszténységben. A szív ez örök békéjéből emelkedtek fel azok a lelkek; milyen István király! Mi pedig ez áldott hatalommal nem érjük be, nem – mi küzdünk ellene. Küzdünk az ellen, ami örök, ami isteni van bennünk s tesszük ezt a filozófia nevében a XIX. század verőfényének jogával! XI. és XIX. század! mily örvény van köztük s ez örvényt szakítja közájuk az öntudatra ébredt ész, – a tudomány. Mi lesz ez örvénnyel! a logika szakította-e azt, vagy a tévely? a gondolat érettsége vagy a szívek fegyelmezetlensége s az új eszmék mámoros imádása? Mi tisztában vagyunk az iránt. Lám a ti filozófiátok, mely az egyháztól elpártolt s mint a tékozló fiú a szenvedély szolgálatában elveszté talentumait, energiáját s életkedvét, hirdeti hogy az „istenemberi”, az ember istenülése, a világ s az élet célja, s oh az az áldott kereszténység, az ő gyermeki, szelíd megadásában az Úr Jézus lábainál a legutolsó pórral is megismertette már 19 század óta az „istenemberit”, s kegyelemben hasonult hozzá. Higgyétek el, oda tértek vissza, honnan elszakadtatok! az emberiség kiirthatlan vággyal nő bele az Istenségbe annyira, hogy azok a filozófiák, melyek az emberiség s nem az asztalfiókok számára írtak, azok mind religióvá változnak.

Nézzétek, ez a ti bölcseitek fejlődése: a legdicsőbbet, a kereszténységet elhagyták a filozófia miatt, s íme koldulva s leperzselt reményekkel térnek vissza. Mondhatjuk-e, hogy a kereszténység nem volt nekik elég szellemi, elég fönséges és igaz, s hogy azért pártoltak el tőle? Az igazság szomja üzte a 19-ik század szellemeit az egyház meddő, kiszáradt emlőitől boldogabb, áldottabb anyához?! Soha, – egy tekintet a szellemi élet nagy temetőjére, okvetlenül más gondolatokra vezet. A világ iránya nem a szellem, hanem az anyag, – nem a gondolat, hanem az érzéki inger, – nem a komoly törekvés az örökkévalóságba, hanem a halálnak az idegek megfeszülésével, a vér bizsergésével, a hátgerinc sorvadásával, gyors tempóban, a szenvedélyesség mohóságával való keresése. Nem az ember oka a kereszténység süllyedésének, hanem az állat, nem a gondolat, hanem az érzéki vágy.

Azonban k. h. helyén van-e e szomorú elmefuttatás a magyar kereszténység ez ünnepén, István napján! helyén van-e e könnyes szemű visszapillantás az emberi gondolat romjain, mikor István nyolcszázados, megdicsőült alakja felé dobban szívünk? Nagyon is helyén van!

Mert mi föl akarjuk építeni a romokat: tért akarunk szerezni annak az erőnek, melyből István alakja nőtt ki; el akarunk telni azon szellemmel, mely kerekded lelkeket, – erős jellemeket, tiszta erkölcsöket, megnyugvó, túlcorduló szíveket adott az emberiségnek, visszakívánjuk azt az erőteljes kereszténységet, mely lelkiismeretet nevelt, mely 19 századon át millió és millió szívet mozgatott s nem rettent vissza az eszményinek legmeredekebb, legszedítőbb magaslataitól sem; föl a csillagokba emelte szentjeit! Visszakívánjuk azt annál inkább, mert gyengébbek, szegényebbek lettünk erkölcsben, erényben, jellemben; mert a hit hiánya már mint emésztő bánat s életuntság kiült a XIX. század arcára s a folytonos küzdelem a hit, s a népek vallásossága ellen oly kincstől fosztott meg minket, mely az embert, mely lényét s minden szükségletét fedezte, erkölcsiségét óvta, minden bajában és szenvedésében pedig biztos ellenszerűl szolgált. Ez nem kellett nekünk, hanem letértünk a régi hitből való élet helyén tátongó pusztaságba, hol az emberi szellem nemes csirái nagyobb részben elszenvedtek, vagy boldogtalan fejlődésbe tévedtek, s az a dicsőséges, erőteljes kereszténység mint kincseivel, művészetével, szépségével elsüllyedt város feledésbe ment s korunk ivadécai mint elhanyagolt, hülye epigonok füstös gunyhókban gunnyasztanak s álmukban sem sejtik, mi van lábuk alatt.

Akarunk-e jellemeket, embereket, egész férfiakat, kik örök nagy célok, isteni elvek, harmonikus, erőteljes megvalósulásai? Keressük azokat az Isten fiainak epikus nemzedékében, melyből István való s melynek eleven gyökere a kereszténység. Ez a kereszténység nevelt férfiakat, kik a XI. században éppúgy, mint a XIX-ben elég erősek voltak, hogy az élet nagy feladatainak megfeleljenek. Miért, honnan ez erejük? tán a „formahit” szegénységéből? Szegénységből ők nem valók; a jellem, a világnézet, a legnemesebb aspirációk telje uralta lelküket, gazdagok voltak s koldusoknak sehogysem mondhatók. Akár tudósok voltak, akár korunk más rendbeli nagy férfiai, – akár Arrago és Jouffroy, akár Joubert és Le Verrier, Wigand, Stolberg és Windhorst, – nem szűkölködtek a kereszténység formahitében, aminthogy Strauss, Darwin, Renan semmivel sem lettek gazdagabbak a hit elhagyása által.

István király erőteljes kereszténysége méltán fölébreszti bennünk a vágyat, hogy a szív teltségét ne adjuk oda üres szólamokért s végre megemberelve magunkat álljunk ellen annak az áramlatnak, mely főleg 30 év óta merő divatból s logika hiányból fosztogatja a nyugati civilizációt eszméitől s a szemek és szavak szolgátságába dönti a lelkiismereteket. Erőteljes kereszténységet keresünk, mely kifejezést találjon a lelkiismeretben s az életben, mely erős kézzel, István jobbával tud belenyúlni a modern pogányság kerekéibe, követel keresztény elveket a kormányzásban úgy, mint a társadalmi alakulásokban, s nem tűri, hogy a keresztény társadalom visszavetessék a pogány sötétségbe, hol vigasztalan bajlódás és bukás az emberiség sorsa.

* * *

A Rajna partján, a régi római út mentén van egy mértföldjelző, 1600 éves, rajta e fölírás: pro patria conumar; ez a mértföldjelző figyelmeztette a római katonát távolfekvő hazájára és kötelességére. István király alakja a mi bolyongásunk mértföldjelzője; távol az ő korának elveitől és életétől, elszakítva tőle egy hiú, üres, pogány fölfogás és divat erőszaka által, elválasztva tőle sok század bajai és alakulásai által, a szellemek jelen harcában leolvassuk mi is róla: pro patria conumar! István hazájáért meghalok; azért a két hazáért, mely Istvánt nagyra nevelte; az egyik a lelkek hazája, a katolikus kereszténység, Krisztus helytartójával, Péter utódával, a püspökökkel és papokkal; a másik ez az ország, ahol születünk, ahol István koronája ragyog s a király fölkent személyében István utódját üdvözlük; ez a mi magyar hazánk. István öröksége: ezt a két hazát szeretni, ... István kívánsága: ezt a két hazát vérünkkel s hódolatunkkal emelni, ... István iránt való tiszteletünk: ez örökséget mindennél többre becsülni, hogy az ő nagysága, mely a keresztény egyházat és a hazát, a keresztet és a koronát kölcsönös áldásul összefűzte, bennünk új életre támadjon. Amen.